

manie sv. Trojice, resp. jej milostného variantu, sa potom ojedinele uplatňovalo po celé 15. storočie, aby nakoniec zavŕšilo svoj vývoj na prahu novoveku v maľovaných meštianskych epitafoch.⁹¹

Reálna a symbolická forma reliéfu Trónu milosti na bratislavskom portáli sa však nevyčerpávala v samej funkcii sprievodnej kulisy súdnych konaní. Fungovanie figurálneho tympanónu ako reliéfného obrazu – zasadeného do lomeného, lineárne multiplikovaného architektonicko-tvaroslovného rámca s baldachýnovými plastikami – sa rovnako neobmedzovalo len na symbolicko-ilustratívnu úlohu akéhosi vyvýšeného panelu, nasmerovaného k vstupujúcim užívateľom sakrálneho vnútrajška a slúžiaceho na ich zbežnú obsahovo-duchovnú prípravu a poučenie. Bratislavský reliéf akiste zároveň predstavoval skutočný obrazový objekt sám osebe a pre seba, opticky jasne vymedzené, uzavreté a do značnej miery zo svojho okolia vyčlenené dielo. Ako samostatný artefakt, i keď neprenosný a fixovaný na priestorový obal architektúry, bolo analogicky k devočným pašiovým tabuľovým obrazom obdarované mocou emotívno-psychického pôsobenia. Reliéfný obraz bratislavského štítového poľa mal takisto schopnosť naliehavo zasahovať duševný svet súvekeho stredovekého diváka, dojímať ho, oslovovať jeho vnútro a podnecovať predstavy o vlastnom bytí. Zvnútorňoval tajomstvo o sv. Trojici a približoval ho k náboženskému zažívaniu stredovekého človeka, ktorý tak vstupoval do bezprostredného vzťahu k Bohu. Napínal vnemový aparát prichádzajúcich, aby ho vzápätí uvoľňoval sugesciou účasti na mystériu vykúpenia a nádeje na obštie v konečnom účtovaní.⁹²

Ako adresát kresťanského strachu spĺňala ústredná skupina milostivej sv. Trojice rolu sudcu i obhajcu

zároveň, bola obrazovým objektom prežívania, do ktorého veriaci premietali vlastné utrpenie v podobe súcitu s Ukrižovaným a s jeho Otcom, čo ho ľudstvu poskytol ako akt zmierenia a omilostenia. Utrpenie individua, transformované do vynaloženého súcitu a ľútosti sa vracalo k divákovi v podobe milosti a útechy.⁹³ Medzi reliéfnym obrazom prizeraúcim sa veriacim tak vznikol vnútorný religiózny dialóg, v ktorom ľudské prežívanie bolo takpovediac zo strany obrazu opätované omilostením. Reliéf Trónu milosti – Gnadenstuhlu sa tak stával ozajstným zázračným obrazom poskytujúcim milosť – Gnadenbildom. Vďaka svojmu vystupňovanému preduchovneniu a nástojčivosti svojho vnútorného výrazu stredovekého veriaceho nielen oslovoval a vyzýval, ale sám sa stával objektom oslovenia, vrúcnej modlitby jednotlivca, prostriedkom jeho spojenia s najvyšším súcnom a jeho citového prežívania – tzv. devočným obrazom – Andachtsbildom.⁹⁴ Za podobné devočné obrazy, charakteristické emotívnou črtou vnútorného dialógu a osobnej zbožnosti, sa dá, mimochodom, považovať i väčšina spomínaných súvekých reliéfnych tympanov so zobrazením Trónu Božej milosti (Praha, Wrocław, Würzburg), ale aj iných tém (portály na západnej a severnej strane minoritského kostola vo Viedni).⁹⁵

V takejto špecifickej existenčnej forme, siahajúcej ďaleko za dokresľujúcu príbehovú ilustráciu, či nadčasové spodobenie božského princípu, pôsobil bratislavský reliéfný tympanón nielen na laické masy starej Bratislavy. Pre cirkevných hodnostárov a členov bratislavského kapitulného zboru sa zrejme stával aj médiom zložitejších, intelektuálne náročnejších teologických kontemplácií a úvah o dôstojnej výlučnosti vlastného duchovného poslania.

¹ Umenovedná literatúra sa doteraz sústredila predovšetkým na stavebno-umelecký vývoj bratislavského dómu v 15. storočí. Problematike dómu v 14. storočí sa venuje len sporadická pozornosť. Z novej literatúry pozri napríklad MENCL, V.: Dóm sv. Martina v Bratislave. *Vlastivedný časopis* 17, 1968, s. 148–152; Magyarországi művészet 1300–1470 körül I. (red. MAROSI, E.). Budapest 1987, s. 421, 456; ŽÁRY, J. – BAGIN, A. – RUSINA, I. – TORANOVÁ, E.: Dóm sv. Martina v Bratislave. Bratislava 1990, s. 19 a ď. (kap. *Stavebno-umelecký vývoj dómu v 13. a 14. storočí*). Pozri aj nemecké vydanie posledného titulu ŽÁRY, J. – BAGIN, A. – RUSINA, I. – TORANOVÁ, E.: *Der Martinsdom in Bratislava*. Bratislava 1990 s. 21 a ď. (kap. *Die architektonisch-künstlerische Entwicklung des Domes im 13. und 14. Jahrhundert*).

² Mimoriadne dobrý stav zachovania severovýchodného portálu podmienila práve skutočnosť, že nebol vďaka kaplnke vystavený

nepriaznivým poveternostným podmienkam a ani dnes ho neohrozujú exhaláty automobilovej dopravy. Fundátormi kaplnky – ktorej klenba nadviazala na vzorec bočných lodí a tvaroslovie zasa na presbyterium – boli členovia bratislavskej patricijskej rodiny Meixnerovcov. Pozri napríklad IPOLY-STUMMER, A.: Die St. Annacapelle des Domes zu Preßburg. *Mitteilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale II*, 1957, s. 186–190.

³ Kaplnku sv. Anny pôvodne sprístupňoval z exteriéru osobitný sedlový portálik prelomený v západnom múre, z ktorého po zrušení ostalo len sedlové nadpražie s pretínajúcimi sa prútnymi profilácie.

⁴ Na podobnú významovú rovinnu, ktorá mohla zohrať úlohu určitého spolufaktora aj pri vzniku bratislavského portálu, poukázala nedávno v súvislosti s tzv. Zlatou bránou mariánskeho kostola na hrade nemeckých rytierov v Malborku (Marienburgu) JAKUBOW-